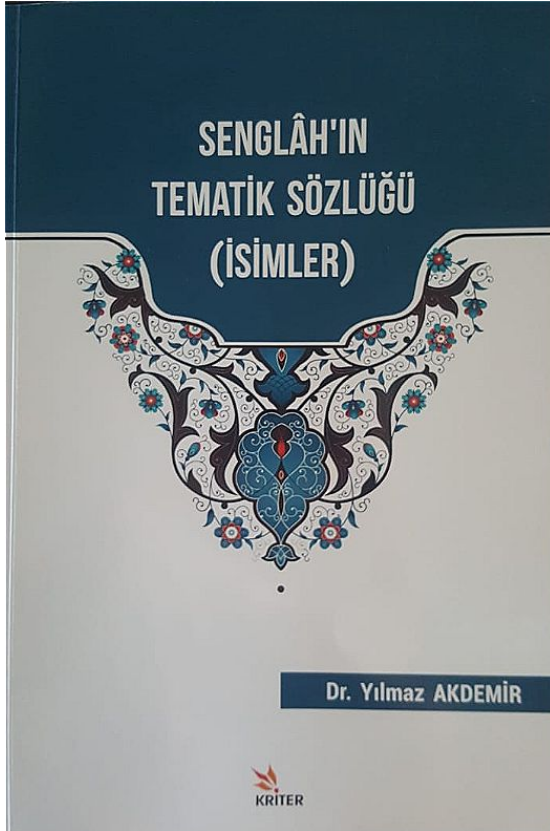

SENGLÂH'IN TEMATİK SÖZLÜĞÜ (İSİMLER)

Yılmaz AKDEMİR (2020). *Senglâh'ın Tematik Sözlüğü (İsimler)*. Ankara:
Grafiker Yayınları, 504 s. ISBN: 978-625-7033-59-6

Fatih ERBAY*

Bugüne ait bilgilerimizle, Türk dilinde sözlükçülük geleneğinin başlangıcına Divanu Lügati't-Türk'ü koyabiliriz. Daha sonra Çağatay Türkçesi döneminde özellikle Nevâyî'yi ve onun eserlerini anlamaya dayalı yeni ve üretken bir sözlükçülük anlayışıyla karşılaşırız. Nevâyî merkezli bu sözlükçülük geleneği içerisinde birçok sözlük kaleme alınmıştır. Bunlardan biri olan Senglâh'ın üzerine bu güne kadar ünlü Türkolog Clauson'dan başlayarak çalışmalar yapılmıştır.

Mirzâ Mehdî Hân tarafından 1758-1760 yılları arasında kaleme alınan Senglâh, üç bölümden oluşan Çağatayca-Farsça bir sözlüktür. İlk bölümü olan Mebani'ü'l-lûga'da Çağatayca gramer kuralları ele alınmış, ikinci bölümde sözlük verilmiş ve son kısımda ise Nevâyî'nin bazı eserlerinde bulunan Arapça ve Farsça kelimelerin açıklamaları verilmiştir. Yılmaz Akdemir'in çalışmasına esas olan çalışma, Senglâh'ın ikinci bölümü olan sözlük kısmına aittir.

Senglâh'ın Tematik Sözlüğü (İsimler) adlı çalışma Senglâh'ın sözlük kısmında yer alan isimleri kapsamaktadır. Eserde Senglâh'taki madde başı isimler ve isim soylu sözcükler incelenmiş, çalışmanın amacına uygun olması ve hacminin artmaması için fiiller ve isimlere verilen şiir örnekleri çalışmaya dâhil edilmemiştir.

* Dr. Öğr. Üyesi, Akdeniz Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, fatiherbay@akdeniz.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0001-6086-9558>

Gönderim Tarihi: 05.05.2020
Kabul Tarihi: 13.07.2020

Dr. Yılmaz Akdemir tarafından 2020 yılında yayımlanan eser; *giriş, Senglâh'ın tematik sözlüğü, motamot karşılığı verilen kelimeler dizini ve alfabetik sözlük* olarak ana hatlarıyla dörde ayrılabilir.

Giriş bölümünde sözlük türleri ile ilgili genel bilgiler verilmiştir. Bu bölümde, farklı araştırmacıların sözlük türleri ile ilgili sınıflandırmalarının verilmesi çalışmaya ayrı bir değer katmıştır. Ayrıca giriş bölümünde bugüne kadar tematik sözlükler ve tematik sözlüklerin üzerine yapılan yayınlar ayrıntılı olarak değerlendirilmiştir. Daha sonra Mirzâ Mehdî Hân Esterâbâdî ve Senglâh üzerine bilgiler verilmiştir. Giriş bölümünün son kısmında çalışmanın yöntemi açıklanarak sözlüğün tematik tasnifi yapılmıştır. Bu bölümdeki tematik tasnif şeması şu şekildedir:

- I. Araştırma, Sorma, Sorgulama, Okuma, Bilgi ve Haber Kavramları
- II. Asker, Askerlik, Ordu ve Savaşla İlgili Kavramlar
- III. Bitkiler ve Bitkilerle İlgili Kavramlar
- IV. Boy, Kabile, Uruk, Soy ve Sülale İle İlgili Kavramlar
- V. Din ve Dinle İlgili Kavramlar
- VI. Ekonomi ve Değer Kavramları
- VII. Çadır, Ev ve Ev Araç Gereçleri
- VIII. Giysi ve Giysilerle İlgili Kavramlar
- IX. Gök, Sema, Gökyüzü ve Astronomi İle İlgili Kavramlar
- X. Görevli Öğeler
- XI. Hava ve Atmosfer Olayları Kavramları
- XII. Hayvanlar ve Hayvanlarla İlgili Kavramlar
- XIII. Hukuk ve Hukukla İlgili Kavramlar
- XIV. İnsan ve İnsan İlişkileriyle İlgili Kavramlar
- XV. Kültür ve Sanat Kavramları
- XVI. Maden, Mineral ve Bunlarla İlgili Kavramlar
- XVII. Meslekler ve Mesleklerle İlgili Kavramlar
- XVIII. Organ Adlarıyla İlgili Kavramlar
- XIX. Özel Adlar
- XX. Boya ve Renk Kavramları
- XXI. Sayılar ve Sayılarla İlgili Kavramlar
- XXII. Ölçü, Miktar, Kıyas ve Nitelik Bildiren Kavramlar
- XXIII. Süs, Süslenme ve Süs Malzemeleri
- XXIV. Taşıt, Eşya ve Bazı Araç Gereçler
- XXV. Tıp ve Sağlık Kavramları
- XXVI. Yeryüzüyle İlgili Kavramlar
- XXVII. Aş, Yemek ve Yemeklerle İlgili Kavramlar
- XXVIII. Yönetim ve Sosyal Sınıf Kavramları
- XXIX. Yön/Taraf İle İlgili Kavramlar
- XXX. Zaman Kavramları.

Giriş bölümünü tematik sözlük kısmı takip etmektedir. Yukarıda verdiğimiz başlıklar çerçevesinde Dr. Yılmaz Akdemir tarafından özenli bir tematik sözlük kısmı oluşturulmuştur. Bu bölüm sadece alanla ilgili çalışmalarda değil, alan dışı disiplinlerarası çalışmalara da veri sunabilecek, bundan sonra konuyla ilgili yayımlanacak eserlere zemin teşkil edecektir. Senglâh'ın tematik sözlüğü temel alınarak diğer tarihî ve çağdaş lehçeler ile ilgili karşılaştırmalar önemli sonuçlar verecek niteliktedir.

Tematik Sözlük'ten sonra motamot karşılığı verilen kelimeler dizini kısmı gelmektedir. Bu bölümde Senglâh'ta aynen karşılığı verilen madde başı sözcük, verildiği kaynak dil ve madde başına karşılık olarak verilen sözcük, liste hâlinde okuyucunun ilgisine sunulmuştur. Motamot karşılıklarda Arapça ve Farsça dilleri öne çıksa da Yunanca, Hintçe, Berberice, Süryanice, Rusça gibi dillerden verilen karşılıklar da bulunmaktadır.

Alfabetik sözlük kısmında Senglâh'taki isimler abece sıralamasına uygun olarak verilmiştir. Senglâh'taki kelime hazinesini araştırmacıların kullanımına açması bakımından önemli olan bu bölümde kelimeler Senglâh'taki örnek metinler (şiir) olmaksızın varak numaraları da gösterilerek sıralanmıştır. Bazı kelimelerde Clauson'un dipnotları da verilerek çalışma zenginleştirilmiştir. Madde başında yer alan kelimenin hangi dilde olduğu, hangi Türk boyunda kullanıldığı, başka dilde ne anlama geldiği, gerçek ya da mecaz anlamda olup olmadığı ve varsa farklı varyantları gibi hususlar da çalışmaya dâhil edilmiştir.

Sonuç olarak sadece Çağatayca alanında çalışan araştırmacıların değil, Türk dili ve kültürü üzerine inceleme yapacak herkesin edinmesi gereken kaynak kitaplardan biri ortaya konulmuştur. Bu bakımdan Dr. Yılmaz Akdemir'e emeği için teşekkür ederim.